

ביאורים

לא כל דבר מותר הוא טוב. אשת יפת תואר - למרות שהיא מותרת, הציפיה מהאדם היא שלא יקחנה, ומי שלוקח אותה אפילו נענש [סנהדרין קז]. הרמב"ן עמד על העיקרון בכללותו: "והתירה (התורה) הַבִּיאָה אִישׁ בְּאִשְׁתּוֹ וְאִכְלַת הַבָּשָׂר וְהִיין, אִם-כֵּן יִמְצָא בְּעַל הַתְּאוּבָה מְקוֹם לְהִיּוֹת שְׂטוֹף בְּזִמְתָּ אִשְׁתּוֹ או נשוי הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר... והנה יהיה נבל ברשות התורה" [ויקרא יט ב]. אף על פי שהתנהגויות אלו מותרות, ברור לכול שאינן לגיטימיות. נמצאנו למדים כי גם כאשר התורה התירה דברים, היא דורשת מהאדם להשתמש בהם לטובה בלבד.

המקום הראשון בו דברים אלו באים לידי ביטוי הוא ביחסי האישות. ההנאה הטבעית מיחסי האישות נבראה על ידי הקב"ה והיא נועדה לטובה, לחזק את הקשר הנפשי ואת האהבה הטהורה בין איש לאשתו. אולם, במצבים מקולקלים הנאה זו מחליפה את האהבה, ובמקום לשרת את מטרתה היא משתלטת עליה. כך אשתו של האדם הופכת להיות לו אמצעי להנאותו האגואיסטיות, או שהנאת האישות יוצאת משליטתו עד למצב של בגידה, ובשביל הנאה רגעית הוא הורס אהבה יקרה ועמוקה, עליה עמל רבות, ומאבד את כל משפחתו.

לכן החכם נוהג בזהירות אדירה עם יחסי האישות. הוא מגביל אותם, וגם כאשר הוא מגיע אליהם הוא מקדיש מאמץ וריכוז כדי שלעולם מרכז הכובד יישאר באהבה הנפשית ובקשר המשותף, והנאתו האישית תהיה רק אמצעי שולי לאחת מפסגות האהבה. לכן הרקע ליחסי האישות יהיה מצב נפשי התואם לאהבה הדדית, ולא אווירה של כעס, עייפות וכד', בה אדם יכול לחשוב רק על הנאתו. כבודה של אשתו והערכתו הגדולה כלפיה יתפסו מקום מרכזי. וכמו כן לא ינבל פיו בענייני אישות, אלא "יספר מעט עמה" מענייני אהבתו אותה וכד'. התנהגויות אלו משפיעות במידה עצומה על כל קדושת האדם, וכן על מעלות הילדים שיוכח להוליד.

התנהגות החכם מתאפיינת גם בצניעותו האישית. יתלבש בצורה מכובדת, ולא בבגדים קצרים שאינם מתאימים להופעה של בעל חכמה. וכן ינהג בנימוס בעת עשיית צרכיו, ויגלה רגישות אפילו כלפי קולות שהרגש הטבעי חש כלפיהם מבוכה. כמו כן, כיוון שצניעותו היא מידה פנימית ולא רק התנהגות חיצונית המיועדת לאחרים, הוא יתנהג בצניעות גם בחשכה ושלא בקרבת אנשים אחרים.

הרחבות

• לימוד הנהגות פשוטות מתלמידי חכמים

צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמם. ישנה נטייה לפגוש תלמידי חכמים דווקא בזמנים מיוחדים, כמו בשעת תפילה או לימוד, או בזמנים מיוחדים של התעלות. הרב קוק מלמד שישנה חשיבות מיוחדת, ובמיוחד אצל ילדים קטנים, לפגוש באופן ההתנהלות של תלמידי חכמים במעשים פשוטים של יום יום, שנעשים כפי מעלתם ביושר, בעדינות ובשיקול דעת. ההנהגות היומיומיות של תלמידי חכמים קשורות למהלכי החיים שלנו יותר מזמני התעלות החריגים, ומתוך כך השפעתן עלינו רבה, והן מהוות את המצע הנכון לגדילה והתעלות למדרגות עליונות: "להורותם (את הילדים) הליכות תלמידי חכמים בפועל בענייניהם השפלים, בדרכי החיים וצרכיהם הגשמיים איך הם מתוארים (שקולים ומדודים) במדה ובמשקל, ועת זומן לכל חפץ. ולא תדחקום להיות אצל תלמידי חכמים בעת התעלותם בעסקיהם הנעלים לפי ערכם במושכלות הגבוהות, ולפעמים גם כן בהתעלות גדולה אל הטוב ואור ה' יתעלה, כי מזה לא יוכלו עדנה לקנות דרך טובה הראויה להם במדה ממוצעת שלא יכחישום דרכי החיים. על כן הושיבו אותם בנערותם ללמד עניינים הטפלים שעומדים בתחתית המדרגה אצל תלמידי חכמים, אבל המה נותנים אומץ לדרכי הטוב והתושיה הגבוהים" [עין איה, ברכות ד, לב].

ד, אף על פי שאשתו שלאדם מתרת לו תמיד, ראוי לו לתלמיד חכמים שִׁנְהֵג עֲצֻמוֹ בעילתו בקדושה, ולא יהא מצוי אצל אשתו פתנגול^ו, אלא מלילי שבת ללילי שבת^ז, אם יש בו כח. וכשהוא מספר^ח עמה - לא יספר לא בתחלת הלילה, כשהוא שבע ובטנו מלאה, ולא בסוף הלילה, כשהוא רעב, אלא באמצע הלילה, כשיתאכל המזון שבמעיו^ט.

ד^י ולא יקל ראשו ביותר^י, ולא ינבל פיו בדברי הבאי^{יא}, ונאפלו בינו לבניה; הרי הוא אומר בקבלה: "ומגיד לאדם מה שחוו" (עמוס ד, ג) - אָמְרוּ חַכְמִים: אֶפְלוּ שִׁיחָה קִלְהָ שְׁבִין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, עֲתִיד לַתֵּן עֲלֶיהָ אֶת הַדִּין.

ד^{יא} ולא יהיו שניהם לא שכורים ולא עצלנים ולא עצבנים, ולא אחד מהן. ולא תהיה ישנה, ולא יאנס אותה והיא אינה רוצה, אלא ברצון שניהם ובשמחתם, יספר מעט וישחק עמה מעט, כְּדִי שִׁתְּיָשֵׁב נַפְשׁוֹ*^{יב}, ויבעל בבושה ולא בעזות, ויפרש מיד.

ה כל הנוהג מנהג זה - לא די שקדש נפשו, וטהר עצמו, ותקן דעותיו, אלא שאם היו לו בנים, הוויין^{יג} בנים נאים ובישנים, ראויין לחכמה ולחסידות. וכל הנוהג במנהגות שאר העם ההולכים בחשך - הוויין לו בנים כמו אותם העם^{יד}.

ו צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמם: לא יתבזו, ולא יגלו ראשן^{טו} ולא גופן. עשיית צרכיו ונאפלו בשעה שיפנס לבית הפסא, יהא צנוע, ולא יגלה בגדיו עד שישב, ולא יקנח במיין^{טז}, ויתרחק מקל אדם, ויפנס חדר בחדר^{יז} לפנים מן הפערה, ונפנה שם. ואם נפנה אחורי גדר - יתרחק כדי שלא ישמע חברו קולו אם נתעטש^{יח}. ואם נפנה בבקעה^{יט} - ירחיק כדי שלא יראה חברו פרועו^י. ולא ידבר כשהוא נפנה, אפלו לצרף גדול. וכדרך שנוהג צניעות בבית הפסא ביום, כך נוהג בלילה. ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחרית וערבית בלבד, כדי שלא יתרחק^{יא}.

פתנגול - הבועל כמה פעמים בכל יום. **מלילי שבת ללילי שבת** - ויש בזה משום קיום מצנת עונה (חובת הבעל לשמש עם אשתו) ומשום מצנת עונג שבת, ש"נוסף לכך שהשבת עצמו חובה להתענג בו בכל אופן מאופני העונג לכל אדם" (פה"מ נדרים ח, ד; אישות יד, א; שבת ליד). **מספר** - בועל. ונקרא "מספר" על שם שהוא משוחח עם אשתו מעט לפני התשמיש. **אלא באמצע הלילה כשיתאכל המזון שבמעיו** - ובזמן זה יש גם משום קדושה, מפני שבזמן זה הכל ישנים, ואינם שומעים אחרים, ואחרים אינם שומעים אותם (איסורי ביאה כא, י). **ולא יקל ראשו ביותר** - אבל מעט שחוק מותר ורצוי לפי הצורך (י, כההלכה הבאה). **דברי הבאי** - דברי הבל ושטות, גוזמה (פה"מ נדרים ג, א), ניבול פה הבא משלהוב יצרים מופרז ומכוער. **שיתישב נפשו*** - יירגע מן הלהט ויעשה את מעשיו לשם פרייה ורבייה או קיום מצנת עונה או לשם רפואה (ק). **ככ"א: שיתישב נפשו. הוויין** - יהיו. **בנים כמו אותם העם** - "מהן עזי פנים [חצופים] ומהן מורדין ופושעים" (איסורי ביאה כא, יב). **בעצמן** - לא רק בפני אנשים אלא גם בינם לבין עצמם, מפני שהם מודעים תמיד לקשר עם הקב"ה (מור"ג נב, ע"ש). **ולא יגלו ראשן** - אלא ילכו בכיסוי ראש (כיפה גדולה או כובע), כמו שנוהגים כיום יראי ה'. **ולא יקנח במיין** - מפני הניקיון, שהרי האדם אוכל בה (בלילי ברכות סב, א, ושם עוד טעמים). **חדר בחדר** - לחדר הפנימי. **נתעטש** - הפיח רוח מלמטה. **בקעה** - שדה במישור פתוח. **פרועו** - גילוי גופו לעשיית צרכיו. **כדי שלא יתרחק** - כדי שלא יצטרך להתרחק מבני אדם בגלל ריחות לא נעימים (ק' ע"פ מאכלות אסורות יז, לא), ולא ישקץ את נפשו אם יתאפק (רבנו שם).